

Stanovisko Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru – Analýza nedostatku investícií do obrany a ďalší postup**[JOIN(2022) 24 final]**

(2023/C 100/20)

Spravodajca: **Panagiotis GKOFAS**Spoluspravodajca: **Jan PIE**

Žiadosť o konzultáciu	Európska komisia, 28. 6. 2022
Právny základ	článok 304 Zmluvy o fungovaní Európskej únie
Príslušná sekcia	poradná komisia pre priemyselné zmeny
Prijaté v sekcii	11. 11. 2022
Prijaté v pléne	14. 12. 2022
Plenárne zasadnutie č.	574
Výsledok hlasovania (za/proti/zdržalo sa)	202/6/4

1. Závěry a odporúčania

1.1. EHSV podporuje iniciatívy navrhnuté v spoločnom oznámení o analýze nedostatku investícií do obrany a ďalšom postupe. Spoločné oznámenie je dôležitým krokom k podpore spolupráce členských štátov v oblasti obrany, ktorá je potrebná na zníženie nákladnej duplicity vojenských spôsobilostí a predchádzanie rozdrobenosti obranného trhu EÚ. EHSV zdôrazňuje nasledujúce hlavné myšlienky stanoviska.

1.1.1. Stratégia EÚ v oblasti obranného priemyslu by mala vychádzať zo silnej európskej obrannej a bezpečnostnej politiky.

1.1.2. Nízky objem investícií a nedostatočná koordinácia medzi členskými štátmi v oblasti výskumu a vývoja, výroby a obstarávania vedú k nedostatkom v spôsobilostiach a rozdrobenosti európskej obrannej technologickej a priemyselnej základne (EDTIB).

1.1.3. EHSV podporuje konkrétne opatrenia, ktoré navrhla Európska komisia – akt o spoločnom obstarávaní (EDIRPA) a európsky investičný program v oblasti obrany (EDIP) – a vyzýva na väčšiu koordináciu medzi členskými štátmi v oblasti obranných politík a verejného obstarávania na úrovni EÚ.

1.1.4. Rozpočty štátov na obranu by sa mali prehodnotiť, aby sa každoročne určil podiel prostriedkov, ktorý sa vyčlení na konsolidáciu spoločných európskych investícií do obrany. Týmto spôsobom prispievajú k posúdeniu finančného základu pre konkrétne koordinované opatrenia EÚ zamerané na posilnenie európskych obranných spôsobilostí.

1.1.5. Osobitná pozornosť by sa mala venovať moderným formám vojny (ako sú kybernetické útoky, digitálne vojny a propaganda pomocou falošných správ).

1.1.6. Európsky parlament musí vytvoriť monitorovací mechanizmus na vykonávanie európskej obrannej politiky (zmluvy, obstarávanie, investície) a na tento účel musí získať vhodné technické a inštitucionálne nástroje.

1.1.7. Európska komisia by mala predložiť ambiciózný návrh, ktorý by išiel nad rámec možného oslobodenia od DPH a zahŕňal by dôrazné opatrenia s cieľom pomôcť priemyslu prispôsobiť sa novým strategickým výzvam.

1.2. EHSV súhlasí s posúdením nedostatku investícií do obrany v Európskej únii, ktoré sa uvádza v spoločnom oznámení. Tieto nedostatočné investície ohrozili bezpečnosť Európy, oslabili NATO a zhoršili postavenie Únie voči ostatným svetovým mocnostiam. Zároveň pretrvávajú rozdiely v investíciách do obrany v rámci Európskej únie. To je v rozpore so zásadou solidarity medzi členskými štátmi a posilňuje odstredivé politické sily, ktoré narúšajú úsilie o rozvoj spoločnej kultúry bezpečnosti a obrannej politiky v Európe.

1.3. EHSV víta avizovaný zámer viacerých členských štátov zvýšiť svoje rozpočty na obranu a vyzýva ich, aby dodržali záväzok investovať nielen viac, ale aj lepšie, a reagovali na potrebu prehĺbiť solidaritu medzi európskymi občanmi a zlepšiť pripravenosť na naliehavé situácie. Je mimoriadne dôležité koordinovať úsilie štátov v oblasti obrany na európskej úrovni, aby neohrozovalo nedávne iniciatívy EÚ ani nebránilo prebiehajúcim či plánovaným európskym rozvojovým projektom. Táto lepšia európska koordinácia by sa mala považovať za spôsob, ako posilniť aj celkové kapacity NATO. EHSV podporuje myšlienku posilnenia európskeho rámca spolupráce v oblasti obrany, a to najmä prostredníctvom spoločného obstarávania. EHSV v tejto súvislosti v plnej miere podporuje okamžité zriadenie osobitnej skupiny pre spoločné obstarávanie v oblasti obrany ako prostriedku na koordináciu reakcií členských štátov na veľmi krátkodobé a naliehavé potreby, najmä pokiaľ ide o doplnenie zásob, na úrovni EÚ.

1.4. EHSV vyzýva, aby sa z technického hľadiska podrobnejšie preskúmalo, ako možno vytvoriť európske rozhranie, ktoré by optimalizovalo využitie vnútroštátnych výdavkov na obranu na úrovni EÚ.

1.5. EHSV víta navrhovaný krátkodobý nástroj s prostriedkami vo výške 500 miliónov EUR počas dvoch rokov (2022 – 2024) zameraný na stimuláciu spoločného obstarávania. Na základe práce osobitnej skupiny pre spoločné obstarávanie môže nástroj prispieť k štruktúrovaniu a koordinácii súčasného dopytu po naliehavo potrebných výrobkoch v oblasti obrany a k predchádzaniu efektom vytlačania.

1.6. EHSV takisto víta avizované vytvorenie európskeho investičného programu v oblasti obrany (EDIP) zameraného na spoločne vypracované projekty v oblasti obrany a nabáda Komisiu, aby urýchlene predložila ambiciózný návrh, ktorý by išiel nad rámec možného oslobodenia od DPH a zahŕňal by dôrazné opatrenia s cieľom pomôcť priemyslu prispôbiť sa novým strategickým výzvam. Európska únia musí rozvíjať investičné iniciatívy, ktoré umožnia priemyselnú spoluprácu prostredníctvom startupov a MSP (v nadväznosti na iniciatívu „Small Business Act“ pre Európu), v plnej miere využívať vysokokvalifikovanú pracovnú silu v obrannom sektore a zároveň takisto modernizovať a vytvárať nové zručnosti prostredníctvom osobitných programov v oblasti výskumu a vývoja a európskych projektov, ktoré umožnia spoluprácu vnútroštátnych priemyselných odvetví.

1.7. EHSV víta avizovaný zámer Komisie predložiť iniciatívu v oblasti kritických surovín vrátane legislatívnych opatrení s cieľom posilniť odolnosť a bezpečnosť dodávok EÚ v súvislosti s kritickými surovinami. EHSV sa domnieva, že v rámci tejto iniciatívy sa musí zohľadniť strategický význam obranného sektora.

1.8. Integrácia spoločnej obrannej politiky by umožnila samostatnejšiu inováciu v oblasti priemyslu, väčší technologický presah medzi vojenským a civilným sektorom, ako aj účinnejšiu a nezávislejšiu obrannú a energetickú politiku EÚ.

1.9. EHSV uznáva význam budovania silného prepojenia s kybernetickou bezpečnosťou, ktoré pomôže čeliť novej hybridnej vojne. Vzhľadom na jeho dôležitú úlohu v tomto úsilí by sa hlavne naň mali zamerať budúce investície do kybernetickej bezpečnosti.

1.10. EHSV zastáva názor, že spoločné oznámenie neobsahuje dostatočné strategické usmernenie pre ďalší rozvoj európskej obrannej technologickej a priemyselnej základne (EDTIB). V reakcii na nové bezpečnostné výzvy, ktoré ohrozujú európsky rámec solidarity, je potrebná komplexná európska priemyselná stratégia v oblasti obrany, ktorá by bola v súlade so všetkými opatreniami priemyselnej politiky zameranými na posilnenie plnenia hlavných funkcií EDTIB. V tejto súvislosti predstavuje spoločné oznámenie iba jeden krok správnym smerom.

1.11. EHSV odporúča, aby sa pod politickým dohľadom Európskeho parlamentu vytvoril vedecký výbor alebo vedecká agentúra, ktorých úlohou by bolo nepretržite monitorovať a posudzovať kľúčové aspekty investícií do obrany a poskytovať usmernenia v záujme efektívneho pridelovania finančných a vojenských zdrojov. Sprístupniť by sa mali výsledky a odporúčania pre každý členský štát.

1.12. EHSV sa domnieva, že európsky obranný sektor môže stimulovať synergie a spoluprácu medzi mnohými hospodárskymi odvetvami, aktérmi a zainteresovanými stranami. Osobitná pozornosť by sa mala venovať MSP v súlade s iniciatívou „Small Business Act“.

2. Kontext

2.1. Hlavy štátov alebo predsedovia vlád EÚ sa na stretnutí v marci 2022 vo Versailles zaviazali posilňovať európske obranné spôsobilosti vzhľadom na vojenskú agresiu Ruska voči Ukrajine. Zaviazali sa 1. zvýšiť výdavky na obranu; 2. zintenzívniť spoluprácu prostredníctvom spoločných projektov; 3. zmierniť nedostatky a splňať ciele v oblasti spôsobilostí; 4 podporovať inovácie, a to aj prostredníctvom synergií medzi civilnou a vojenskou oblasťou, a 5. posilniť a rozvíjať náš obranný priemysel vrátane MSP.

2.2. Hlavy štátov alebo predsedovia vlád EÚ okrem toho vyzvali Európsku komisiu, aby v spolupráci s Európskou obrannou agentúrou (EDA) „do polovice mája predložila analýzu nedostatku investícií do obrany a navrhla akúkoľvek ďalšiu iniciatívu potrebnú na posilnenie európskej obrannej priemyselnej a technologickej základne“.

2.3. Európska komisia a vysoký predstaviteľ/vedúci Európskej obrannej agentúry v reakcii na túto úlohu predložili Európskej rade súbor opatrení a odporúčaní s cieľom zabezpečiť, aby oznámené zvýšenie výdavkov členských štátov v oblasti obrany nevedlo k ďalšiemu rozdrobeniu európskeho obranného sektora a aby bola ich výsledkom silnejšia obranná technologická a priemyselná základňa EÚ. Tieto odporúčania zahŕňajú predovšetkým opatrenia na podporu spoločného obstarávania, modernizáciu programovania v oblasti obrany a posilnenie výrobných spôsobilostí. Osobitne sa spomína aj posilnenie možností financovania v obrannom sektore.

2.4. Odporúčania v spoločnom oznámení vychádzajú z posúdenia súčasných nedostatkov v oblasti investícií a spôsobilostí. Napriek zvýšeniu európskych výdavkov na obranu v roku 2020 sa iba 11 % investícií vynaložilo spoločne, čo je výrazne pod referenčnou hodnotou 35 %, ktorú si členské štáty dohodli v rámci EDA a stanovili v rámci stálej štruktúrovanej spolupráce (PESCO), zatiaľ čo na vnútroštátnej úrovni sa vynaložilo 89 %. Je potrebné poznamenať, že členské štáty EÚ čelia rôznym rizikám a majú rôznu schopnosť reagovať na vojenské či iné krízy, ktoré si vyžadujú diferencované zdroje v oblasti obrany.

2.5. Výdavky členských štátov na výskum a technológie v oblasti obrany (2,5 miliardy EUR) okrem toho spoločne predstavujú iba 1,2 % ich celkových výdavkov na obranu, čo je výrazne pod referenčnou hodnotou 2 % dohodnutou v rámci EDA, ktorá sa ako záväznejší prísľub stanovuje v rámci PESCO.

2.6. V európskom obrannom sektore navyše stále existuje značná neefektívnosť: nízke úspory z rozsahu, rozdrobenosť trhu a výroby, zdvojovanie a znásobovanie obranných systémov rovnakého druhu atď. Nedostatočná spolupráca medzi členskými štátmi oslabuje priemyselné a technologické spôsobilosti potrebné na zachovanie obrannej kapacity EÚ a na uspokojenie jej súčasných aj budúcich bezpečnostných potrieb.

3. Všeobecné pripomienky

3.1. Investície v obrannom sektore by mali fungovať preventívne a predstavovať faktor odrádzania a stability, pričom ich cieľom by nemalo byť vyvolávanie ďalších pretekov v zbrojení a zvyšovanie pravdepodobnosti nových regionálnych alebo globálnych konfliktov, ale zvýšenie bezpečnosti a zníženie rizík konfliktov.

3.2. Pri predchádzaní konfliktom a ich riešení by mala v ideálnom prípade vždy prevládať diplomacia. Využívanie vojenskej sily by malo zostať posledným odrádzajúcim nástrojom a krajným riešením. Kým sa pristúpi k akejkoľvek vojenskej akcii, mali by sa vyhliadky na rozvoj a hospodársky blahobyt využiť na ochranu európskych hodnôt mieru, demokracie, solidarity a stability. EHSV podporuje všetky medzinárodné pokusy dosiahnuť mierové, spravodlivé a konkrétne riešenia v prípade konfliktov, sporov a/alebo nelegálnych činov (invázia, okupácia, ohrozovanie štátnej suverenity, zastrasovanie), a to v rámci parametrov Charty OSN a uznesenia Rady Európy (napríklad v situáciách, aká je na Ukrajine, Cypre, západnom Balkáne či inde).

3.3. EHSV je presvedčený, že je potrebná úzka koordinácia medzi EÚ a NATO. Obe organizácie majú svoje vlastné špecifické nástroje a prednosti, ktoré sa musia používať komplementárne so spoločným cieľom zaručiť bezpečnosť Európy.

3.4. EHSV s poľutovaním konštatuje, že dlhodobé nedostatočné investovanie do obrany viedlo k nedostatkom v priemysle a spôsobilostiach v EÚ. Zároveň uznáva, že rozsah EDTIB je v súčasnosti vhodný na operácie v čase mieru (t. j. nízke tempo produkcie), a vyzýva na opatrenia s cieľom pomôcť EDTIB uspokojiť náhle zvýšený dopyt v dôsledku vojny na Ukrajine.

3.5. EHSV podporuje výzvu uvedenú v spoločnom oznámení, aby členské štáty potrebné obranné vybavenie a materiál nakupovali vo vzájomnej spolupráci. Spoločné obstarávanie naliehavo potrebných výrobkov by prinieslo väčšiu hodnotu za vynaložené prostriedky, zvýšila by sa interoperabilita a predišlo by sa tomu, aby sa najohrozenejšie členské štáty ocitli v situácii, keď nebudú môcť získať to, čo potrebujú, z dôvodu protichodných požiadaviek na obranný priemysel, ktorý v krátkodobom horizonte nedokáže reagovať na takýto nárast dopytu.

3.6. EHSV takisto podporuje návrh na stimuláciu spoločného obstarávania použitím rozpočtu EÚ prostredníctvom špecializovaného krátkodobého nástroja. Finančná podpora EÚ poskytnutá prostredníctvom tohto nástroja by mala stimulovať spoločné obstarávanie členských štátoch v oblasti obrany a priniesť prospech pre EDTIB, čím by sa zároveň zabezpečila akcieschopnosť, bezpečnosť dodávok a zvýšená interoperabilita európskych ozbrojených síl.

3.7. EHSV tiež so záujmom očakáva návrh na vytvorenie EDIP. Zároveň má pochybnosti o tom, či bude na stimulovanie spoločného obstarávania v prípade spoločne vypracovaných projektov postačovať oslobodenie od DPH. Je potrebné, aby EDTIB mohla podporovať európske ozbrojené sily, a to aj na účely dlhých a rozsiahlych konfliktov a počas nich. To by si vyžadovalo systematické používanie rôznych nástrojov priemyselnej politiky s cieľom posilniť dodávateľské reťazce, podporovať zručnosti, vytvárať strategické zásoby atď. V rámci EDIP by sa preto v záujme podpory nevyhnutnej transformácie EDTIB mal uplatňovať komplexný prístup.

3.8. V spoločnom oznámení zároveň chýbajú ambície v rámci iných iniciatív, ako je Európsky obranný fond. EHSV odporúča využiť flexibilitu súčasného viacročného finančného rámca a výrazne zvýšiť rozpočet tohto fondu na úroveň, ktorá bude zodpovedať očakávanému zvýšeniu výdavkov členských štátov na obranu. Je to potrebné na zabezpečenie pákového efektu a schopnosti fondu stimulovať spoluprácu. Európsky obranný fond by mal zohrávať kľúčovú úlohu v úsilí odstrániť fragmentáciu európskych obranných systémov a vyriešiť problém nedostatku investícií do obrany. Podľa názoru EHSV by fond mohol túto úlohu plniť, keby členské štáty výrazne zlepšili vzájomnú spoluprácu. Európsky obranný fond by sa mal pravidelne vyhodnocovať a posilňovať, ak to účinne prispieje k väčšej súdržnosti a efektívnosti európskych výdavkov na obranu. Na opodstatnenie existencie tohto nástroja je mimoriadne dôležitá pridaná hodnota EÚ. Podľa návrhu EHSV by sa okrem toho malo stať prioritou zabezpečiť, aby bol fond strategickejší (identifikáciou obmedzeného počtu náležité financovaných hlavných projektov), reaktívnejší (zvýšením sumy rozpočtového riadka pre MSP a prelomové technológie, organizovaním otvorených výziev, ktoré umožnia rýchlejšie reagovať na inovatívne myšlienky, vymedzením zrýchlených postupov v prípade naliehavých projektov atď.) a efektívnejší (optimalizáciou transferov v oblasti obrany v prípade projektov v rámci Európskeho obranného fondu, harmonizáciou rámca duševného vlastníctva, vymedzením udržateľných riešení, pokiaľ ide o nakladanie s utajovanými skutočnosťami atď.).

3.9. EHSV sa navyše domnieva, že z hľadiska zníženia strategickkej závislosti Európy od autokratických režimov je v súčasnosti kľúčová celostná a strategická politika v oblasti surovín/kritických surovín. Táto stratégia by sa podľa názoru EHSV mala zakladať na troch pilieroch, ktorými sú: 1. slobodný a otvorený celosvetový prístup k surovinám/kritickým surovinám; 2. posilnenie využívania a spracúvania európskych/domácich surovín/kritických surovín, daňových stimulov a iniciatív v oblasti vytvárania zásob a 3. recyklácia surovín/kritických surovín a zlepšenie rámcových podmienok obehového hospodárstva.

3.10. EHSV sa domnieva, že hlavným poslaním EDTIB je podporovať európske ozbrojené sily pri plnení ich úloh. EHSV je presvedčený, že EDTIB musí byť na tieto účely schopná plniť štyri hlavné funkcie: 1. vždy a za každých okolností dodávať požadované obranné vybavenie a poskytovať súvisiace služby; 2. zlepšovať kľúčové obranné technológie a spôsoby ich používania a vyvíjať nové, vylepšené verzie a nové generácie týchto technológií; 3. reagovať na novovznikajúce technologické trendy a prelomové objavy konkurentov a potenciálnych protivníkov; 4. prinášať výzvy pre konkurentov a potenciálnych protivníkov vyvíjaním inovatívnych koncepcií, prelomových technológií a úplne nových aplikácií. V nadväznosti na spoločné oznámenie by Komisia a členské štáty mali urýchlene vypracovať komplexnú stratégiu pre obranný priemysel zameranú na zlepšenie výsledkov EDTIB pri plnení týchto hlavných funkcií.

4. Konkrétne pripomienky

4.1. EHSV takisto uznáva význam budovania silného prepojenia s kybernetickou bezpečnosťou, ktoré pomôže čeliť novým hybridným spôsobom vedenia vojny, ako sú kybernetické útoky a protiprávne konanie v digitálnej oblasti v nedávnych medzinárodných civilných či vojenských konfliktoch. Osobitná pozornosť by sa preto mala venovať investíciám do kybernetickej bezpečnosti, čo je sektor, ktorý za posledné desaťročie prudko rástol a zjavne dokáže rýchlo meniť medzinárodné a domáce záležitosti aj politické aspekty.

4.2. EHSV zdôrazňuje, že Európska únia musí rozvíjať investičné iniciatívy, ktoré umožnia priemyselnú spoluprácu prostredníctvom startupov a MSP, v plnej miere využívať vysokokvalifikovanú pracovnú silu v obrannom sektore a zároveň modernizovať a vytvárať nové zručnosti prostredníctvom európskych programov spolupráce.

4.3. EHSV opakuje svoj návrh na vytvorenie online jednotného kontaktného miesta pre MSP a startupy, ktoré by bolo online „kontaktným miestom pre MSP v EÚ“ a ponúkalo by možnosť zadať vopred definované údaje, a získať tak prispôbené informácie o najvhodnejších programoch EÚ, ktoré môžu poskytnúť podporu.

4.4. Pokiaľ ide o opatrenia na podporu kritických technológií a priemyselných kapacít, kľúčové je naďalej zníženie kritickej závislosti v hodnotových reťazcoch v oblasti obrany od prístupu ku kritickým surovinám až po dodávky kritických komponentov, podsystémov atď. Okrem toho treba zaistiť finančnú a hospodársku stabilitu priemyselného dodávateľského reťazca a dostupnosť dostatočných zručností v záujme plnenia súčasných a budúcich požiadaviek v oblasti spôsobilostí a technológií. EHSV by takisto chcel zdôrazniť svoje názory a odporúčania, ktoré už uviedol v stanovisku na tému *Plán pre bezpečnostné a obranné technológie* (CCMI/189).

4.5. Pri navrhovaní nového modelu investovania do obrany v Európe by sa mali zohľadniť aj sociálne a environmentálne kritériá, čím by sa naplnila potreba účinne začleniť spoľahlivé a prenosné nástroje do Zelenej dohody a cieľov udržateľného rozvoja, a tým reagovať na hlavné európske priority a riziká, ako sú obehové hospodárstvo, civilná ochrana, prírodné katastrofy, riadenie núdzových situácií a teroristické činy na mori. Krízové riadenie a javy spojené s klimatickou krízou si vyžadujú okamžité doplňujúce opatrenia a moderné nástroje. S GR ECHO by sa malo diskutovať o samostatnom mechanizme spolupráce.

V Bruseli 14. decembra 2022

Predsedníčka
Európskeho hospodárskeho a sociálneho výboru
Christa SCHWENG